

Contabilitatea mortii

La înmormântarea tatălui său, pe lângă lacrimi și durere, Galina Chirvas a suportat o cheltuială mare și la fel de mult efort fizic. În mormântarea costă... pentru că „ortul” nu se dă numai popii, ci și medicului, groparilor sau administratorilor de cafenele. „Am cheltuit mult pentru că totul s-a scumpit, dar cel puțin l-am înmormântat așa cum trebuie”, spune mulțumită Galina.

Gheorghe Chirvas își câștiga bucate de piine în calitate de inginer la Întreprinderea de Stat „Apă - Canal” Nisporeni. La vârsta de 58 de ani s-a stins din viață în urma inhalării unor gaze toxice, în timp ce verifica buna funcționare a țevilor pentru canalizare.

În Moldova e greu să trăiești, dar e greu și să mori

Pregătirile pentru funerarilor, Galina, le-a început cu fuga după formalitățile necesare înmormântării. „În primul rând trebuie să obții de la medicul de familie un act prin care se constată decesul medical. Spunea cineva că a plătit în jur de 200 lei pentru eliberarea rapidă a actului. Eu însă am avut noroc. M-a ajutat un cumătru de-al nostru și știu că medicul i-a dat-o gratis”, povestește Galina, fiica defunctului.

Apoi, de la spital a alergat spre Primăria Nisporeni pentru a lua Certificatul de deces și Adeverința de înhumare că doar are la dispoziție numai trei zile și trebuie să le reușească pe toate. „Măcar aici nu dai bani. Le-am obținut gratuit pentru că așa spune legea”, a răsuflat ușurată Galina.

Pentru a afla cauza decesului tatălui său, ea a transportat trupul defunctului la morga din Călărași, deoarece cea din Nisporeni nu funcționează. Pentru transport și autopsie, Galina a achitat o sumă de 500 de lei. Tot angajații de la morgă s-au ocupat și de îmbălsămarea, bărbierirea și tunsoarea tatălui său, iar pentru aceste servicii ea a mai plătit încă 300 lei. Dar calvarul de-abia acum începe!

De sufletul mortului

Cultul morților a fost și a rămas foarte important pentru moldoveni. Și cum socoteala de acasă nu se potrivește cu cea de la țîrg, doar pentru îmbrăcătul mortului Galina a cheltuit 885 lei. „Am cumpărat haine și încălțăminte de la piață. E cu mult mai ieftin decât în magazinele specializate, unde sunt prețuri duble”, spune Galina, arătînd spre buzunar.

Ca să nu intre în gura lumii și respectînd tradițiile, la înmormîntare, ea a dat de pomană de sufletul tatălui său atît cît a lăsat-o ini-

ma. „Nu spun că tata a fost cel mai bun om, ba chiar de multe ori m-a și bătut. Dar ce viață a mai trăit... A murit singur, fără nimeni lângă el. L-am înmormîntat cum se cuvine. Știu că babele acestea de prin mahala nu vor avea altceva de lucru decît să mă

Obiect	Nr. de obiecte folosite	Prețul unui obiect/lei	Costul pe nr. de obiecte folosite	Total/lei
Hainele cu care este îmbrăcat defunctul				
ciorapi	1	10	10	885
ștrampi	1	30	30	
costum	1	600	600	
cămașă	1	60	60	
maiou	1	20	20	
sliپی	1	15	15	
încălțăminte	1	150	150	

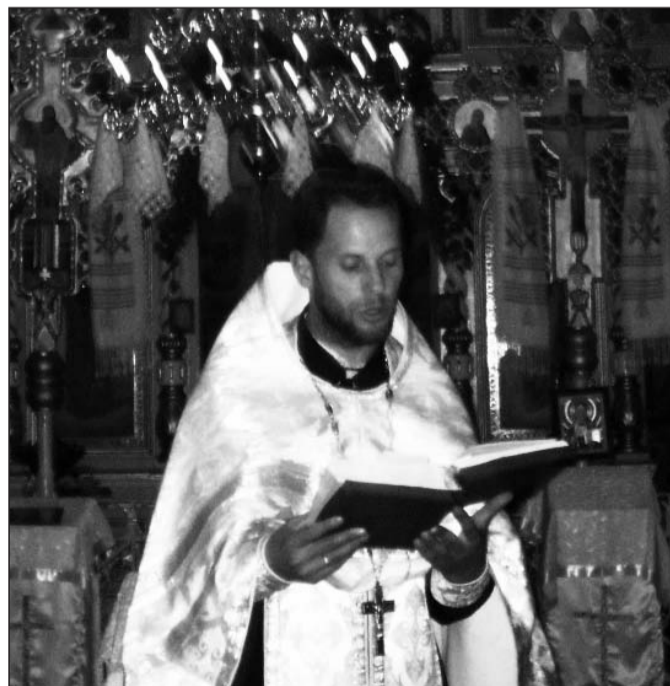
vorbescă ce și cum am făcut, dar eu am dat atît cît am avut posibilitatea. E omeneste, e creștinește să dai de pomană. Am cumpărat și eu prosoape mai mici, cămași mai ieftine și ... tot așa”, a afirmat Galina.

Obiceiurile cu pomene nu se atestă nici într-un act creștinesc/bisericesc, însă ele sunt legi nescrise și sunt respectate.

„Biserca ortodoxă a împrumutat mai multe practici de la diferite credințe, inclusiv și din păgînism, de exemplu, datul

Persoanele care vin în casa decedatului ajută financiar rudele după posibilități

Anatol Guidea, preot la biserica din s.Seliște, Nisporeni

de pomană a unui cocoș și a unei găini. Mulți consideră că pasărea dată de pomană peste groapă e asemeni sufletului omului. Precum pasărea zboară și se înalță așa și sufletul omului zboară, se înalță către cer. Despre găină și lucruri mate-

De asemenea, specialistul susține că elemente creștinești pure nu există și că anumite practici sunt firești preluate din viața de zi cu zi. Astfel, obiceiurile funerare au trăsături specifice teritoriului din care provin comunitățile. „Fiecare bordei cu a-lui obicei. De exemplu, pomul vieții la înmormîntarea creștinilor din zonele de munte se face din lemn de brad, în zona centrală a României din stejar, iar în Republica Moldova trebuie să fie neapărat din pom fructifer. Acestea denotă o ocupație a populației, fiind însoțită de elemente specifice locului în care trăim, noi, moldovenii”, susține etnologul.

Înmormîntat pe datorie

Lista de pomene se deschide cu obiceiul „scăldatului mortului”. Pentru a-l duce la bun sfîrșit, Galina, a chemat din mahală 4 vecini care au ajutat-o și le-a dat de pomană câteva obiecte igienice, deși spălătul defunctului propriu-zis se realizase deja la morgă. „Se spune că mortul nu poate fi înmormîntat dacă nu dai de pomană lucruri cu care se spală omul. M-am pregătit. Le-am cumpărat cu o zi înainte, știind că așa a procedat și mama cînd a înmormîntat-o pe bunică-mea”, a afirmat convingător Galina.

Însă, pe Ecaterina Scutelnic o altă băștinașă din Nisporeni și pe cei 6 frați ai ei, moartea mamei sale a luat-o prin surprindere. Afectată de sărăcia vremurilor grele, familia ei nu avea nici măcar un leu. Ecaterina a fost nevoită să meargă la vecina ei vînzătoare și să „cumpere pe datorie” pomenele necesare scăldatului. „Am rugat-o să-mi dea pe datorie și îi mulțumesc pentru că

„Scăldatul defunctului”				
Obiect	Nr. de obiecte folosite	Prețul unui obiect/lei	Prețul pe nr. de obiecte folosite	Total/lei
săpun	4	5	20	80
pieptene	4	5	20	
prosoape mici	4	10	40	

Mortul european

Moldovenii nu trec pe lumea cealaltă la fel ca europenii. Prevederile forurilor de la Bruxelles reglementează inclusiv grosimea sicriului și modul de fabricație, saltea absorbantă, garnituri biodegradabile etc.

În Moldova dacă moare omul se anunță preotul, rudele, prietenii și se dă start ceremoniei funerare. Se face „scăldătoarea” trupului, se îmbracă cu haine noi, iar cadavrul se așează în coșciug. Plasarea defunctului în coșciug nu se face la întîmplare. „Mortul se așează cu fața spre răsărit și trebuie să stea în casă trei zile, timp în care este păzit de către rude”, precizează Aliona Tufan, după ce și-a înmormîntat anul acesta tatăl. Urmează apoi diferite rugăciuni, slujbe tradiționale.

Spre deosebire de moldoveni, europenii au introdus sub reglementări juridice și sicriile. Ele trebuie să fie fabricate din lemn gros nu mai puțin de trei centimetri încît să nu treacă apa, iar giulgiul cu care care este învelit defunctul trebuie să fie biodegradabil (de exemplu din bumbac).

Pentru transportarea defunctului către locul de veci, europenii închiriază transport special autorizat. Este vorba de un car funerar care trebuie să aibă neapărat geamurile fumurii, pentru a nu crea disconfort sau a produce o stare de neliniște trecătorilor.

Europenii au stabilit modalități specifice pentru persoanele decedate și pînă în ziua înmormîntării. De exemplu, mortul nu ar mai trebui ținut în

casă pentru priveghi, ci ar trebui depus imediat după constatarea decesului la o capelă. Rudele defunctului trebuie să-și plîngă amarul tot la capelă, pentru că UE a interzis bocitul în case și pe drumuri.

Opiniile medicilor sunt diferite de pericolul prezenței cadavrului în casa defunctului. „În ceea ce mă privește nu văd nimic rău în asta. Dacă cadavrul e preluat bine, nu prezintă nici un pericol ținerea lui timp de trei zile în casă. Autopsia contează”, crede Ion Mămăligă, medic la un spital din capitală.

„Cadavrul uman intră în putrefacție la două trei zile, deci, nu e un act deloc sanitar ținerea mortului în casă. Ar fi bine ca și noi să fim asemeni germanilor, italienilor și alții”, susține medicul, Mihai Arteni.

Sociologii nu par prea optimiști în ceea ce privește uniformizarea tradițiilor moldovenești cu cele europene. „Regulile sunt bune și bine-venite, dar oamenii noștri au niște tradiții la care țin mult. Cred că dacă ar exista un asemenea cadru legislativ tot nu s-ar respecta, deoarece asupra societății noastre se simte puternic influența bisericii pravoslavnice ruse. Vorbesc despre conservatorismul promovat de aceasta și care se reflectă asupra oamenilor. Nu-mi imaginez cum vor înțelege oamenii, îndeosebi de la țară, să nu-și bocească rudele pentru că încalcă legea... Pînă ajungem noi ca europenii mai sunt secole, dar nici nu cred că cineva dintre politicieni va încerca să vină cu o asemenea inițiativă legislativă”, susține sociologul, Vasile Chitoroagă.

m-a înțeles. M-a scris pe spisoc (lista datornicilor) și mă voi descurca eu cu ea, dar ce fug din sat!? Suntem oameni, nu?“, a întrebat retoric Ecaterina.

Ritualul de înmormintare nu ține cont de criză

După obiceiul scaldatului cele mai mari cheltuieli

financiare le suportă familia în ziua înmormintării. „Practic am cheltuit ceea ce a reușit să strângă mama mea timp de un an de zile muncind în Portugalia. Numai sicriul și crucea m-a costat 1000 de lei“, spune întristată Galina Chirvas. **Vezi mai jos lista de pomene pe care le-a dat Galina și cât au costat-o.**

Obiect	Nr. de obiecte folosite	Prețul unui obiect/lei	Prețul pe nr. de obiecte folosite	Total/ lei
Pomene „peste mort”				
pat	1	3000	3000	3450
cuvertură	1	150	150	
pernă	2	100	200	
plapumă	1	200	200	
Masa mare				
masă	1	800	800	1229
față de masă	1	100	100	
farfurii	6	10	60	
furculite	6	7	42	
cutite	6	10	60	
linguri	6	7	42	
pahare	6	5	30	
ulcior	1	35	35	
Masa mică				
față de masă	1	100	100	400
farfurii	6	10	60	
furculite	6	7	42	
cutite	6	10	60	
linguri	6	7	42	
pahare	6	5	30	
ulcior	1	35	35	
Pomana porăitoarelor				
basma	2	15	30	60
șorț	2	15	30	

Pomana groparilor (la năsalii)				
cămașă	6	60	360	1800
cuvertură	6	100	600	
prosop mare	6	40	240	
bani cheș	6	100	600	
Pomeni de pe capacul coșciugului				
cămașă	2	60	120	300
prosop	2	40	80	
bani cheș	2	50	100	

„Pomul vieții”				
căciulă	1	100	100	1015
ciorapi	1	10	10	
ștrampi	1	30	30	
costum	1	600	600	
cămașă	1	60	60	
maiou	1	20	20	
slipi	1	15	15	
pantofi	1	150	150	
covrigi	0,5 kg	20	10	
dulciuri	0,5 kg	40	20	

„Apausul”				
basma sub sticla	1	15	15	15
Toiag				
basma sub talger	1	15	15	15

Drumul către cimitir					
căldare cu apă și vin	2	25	50	207	
cană	2	5	10		
prosop legat la căldare	2	10	20		
colaci	9	3	27		
prosop de legat colacii	1	40	40		
cămașă pentru cel ce duce colacii	1	60	60		
Pomene date peste mormint					
covor	1	480	480		510
găină	1	50	50		
cocoș	1	80	80		

„24 de poduri”				
prosoape	24	10	240	408
pahare	24	5	120	
lumânări	24	1	24	
bani cheș	24	1	24	
TOTAL: 9409				

Cele 24 pot fi mai multe

Pentru a depăși vămile din lumea celor drepti sau așa-zisele poduri, după tradiția creștină la înmormintare se dau de pomană 24 de podurile (colac, prosop, pahar, luminare), „Vama fumatului, vama curviei, vama beției și altele, sunt de fapt niște păcate pe care omul le-a comis în timpul vieții și nu le-a mărturisit, dar aceste păcate se pot înmulți. Lumea evoluează și face noi păcate, de exemplu în învățăturile Sfinților Părinți n-o să găsești păcatul eutanasierei, dar acum el este”, precizează preotul Anatol Guidea. Pe de altă parte, susține el, prosoapele date de pomană sunt niște practici lumești anexate la rânduiala înmormintării ca să o facă mai pompoasă, iar biserica i-a dat o nuanță creștină. „Podurelul este un act vizibil pentru iertarea celui decedat. Cel care primește pomană trebuie să meargă acasă și să se roage lui Dumnezeu. Pomana e ca un avans, pe care îl dai unui om cu aceeași credință, pentru a se ruga alături de rude. E ca o plată. Cele 24 podurile date de pomană nu au menirea să încurce rânduiala bisericească”, susține preotul Anatol Guidea.

Donații obligatorii

Cheltuielile financiare sunt și la biserică. În Republica Moldova slujbele bisericești se desfășoară gratis, însă nu și când vine vorba de înmormintări. Cu toate că în nici un act emis de biserică nu găsești o taxă oficială pentru funerarii, ea există.

„Starostele bisericii a solicitat o sumă de peste 300 lei să o achit pentru oficierea slujbei de înmormintare. La intenția mea de a-i pune pe umărul preotului un prosop mare, tot el mi-a zis, că acum nu se mai pun prosoape, ci fețe de masă”, susține Natalia Coșer, care și-a înmormintat recent bunica.

Și ca să fie defunctul înmormintat după toate rigorile mai plătești încă 400 de lei pentru giulgiu, icoană și cruciuliță la gît și alte elemente funerare.

Apoi „cît te lasă inima” sau cît îți spune preotul trebuie să plătești pentru rugăciunile citite la creștetul mortului. „Mi-a spus exact cît trebuie să-i dau lui și cît dascălilor. Eu m-am bucurat că a acceptat să-mi îngroape mortul, pentru că nu vroia, din cauza că preotul cel mai bătrîn i-a luat veniturile de la Paști”, spune Aliona Tufan, după decesul unei rude.

Slujitorii lui Dumnezeu sunt de altă părere. „Nu există o taxă impusă de către Mitropolie pentru desfășurarea slujbei de înmormintare. Oamenii dau în fondul bisericii atît cît îi lasă inima. Cu toate că în unele biserici, preoții vor să se impună o taxă orientativă la nivel de raion. Bineînțeles ea nu trebuie să fie exagerată”, precizează preotul Anatol Guidea.

Necesitatea unui fond al bisericii, spune el, servește pentru

„remunerarea trudei preotului și la întreținerea lăcașului sfînt”, iar dacă rudele defunctului nu au bani pentru a dona bisericii trebuie doar să se adreseze preotului și „să explice situația”.

Acestea sunt cheltuielile pînă la locul de veci, dar asta nu e tot ...

Taxe doar în capitală

Datul banilor continuă. Atunci cînd vine vorba de locul de veci, lucrurile se complică. Galina Chirvas nu a achitat o taxă pentru locul din cimitir al tatălui său, deoarece în cimitirile din localitățile RM nu se plătesc.

Taxe există doar în Chișinău și variază în funcție de cimitir. De exemplu, în Cimitirul *Sfîntul Lazăr*, pentru înmormintări curen-

Acest monument din granit alb costă cca. 9900 de lei

te se solicită o sumă în valoare de 1000 lei, iar pentru rezervare 2500 lei”, precizează viceprimarul capitalei Vlad Coteș.

Chiar și așa, cel mai bine este ca locul de veci să fie cumpărat din timp, pentru că altfel riști să dai mulți bani pe un loc pentru mormint foarte rău amplasat. „De obicei rudele doresc ca persoanele decedate din familie să fie înmormintate alături, iar noi nu le putem asigura spațiile necesare, decît dacă acestea sunt rezervate din timp”, a spus directorul cimitirului *Sfîntul Lazăr*, Pavel Ene.

Prea costisitor să mori

După ce a fost înmormintat defunctul, iar buzunarul creștinului e din ce în ce mai gol, apar alte cheltuieli - parastasul. „Am ales un meniu din nouă feluri de bucate, dar care să ajungă pentru toată lumea. Mi s-a cerut aproximativ optzeci de lei de persoană, iar la parastas au fost prezenți șaiszeci de oameni”, spune Galina Chirvas revizuiind în minte calculele.

Ea putea alege și un meniu mai ieftin, pentru care să plătească doar 50 de lei pentru o persoană. „Dacă praznicul e în post

sunt mai puține feluri de mîncare, nu conține carne, ouă etc. și e mai ieftin. Contează cîte feluri de mîncare alegi”, precizează Tatiana Bejan, chelneriță într-un bar care se ocupă cu organizarea parastasurilor. Însă, dragostea de fiică și mila pentru tatăl său a făcut-o să scoată din buzunar 4800 lei doar pentru parastas și încă 240 lei pentru colacii dați de pomană.

Dacă este să tragem linie și să le adunăm pe toate, o înmormintare, nu foarte somptuoasă, poate costa aproximativ 13 000 lei. Bineînțeles, acești bani ajung și în visteria florărilor care confecționează coroane, brutăriilor care fac colaci, la restaurantele care organizează praznicul etc. Dar, cei mai mulți bani le revin firmelor de pompe funebre și celor care construiesc monumente funerare.

entului, i-am fixat o proteză. Pentru acestea plătești în jur de 300 de lei, în funcție de ce servicii vrea clientul”, spune angajata firmei.

Mort în rate

Și amplasarea unui monument pe mormint nu rămîne în urmă de prețuri. Indiferent dacă e criză economică sau nu, un monument costă în mediu pînă la 5000 de lei.

Există monumente care pot atinge suma de 3000 euro.

- Din ce e fabricat?
- Din granit european.
- Dar cum arată granitul european?

- E foarte bun, rezistă în timp și are o culoare de roșu închis, cu nuanță de negru”, explică Ion Agachi, directorul executiv al unei firme care prestează servicii funerare.

Dacă vrei să mai înveșnițești pe el și vre-un citat celebru, de exemplu „Adevărata frumusețe izvorăște din simplitate” trebuie să mai plătești încă 500 de lei.

Cei interesați de serviciile agențiilor funerare pot beneficia de acestea și anticipat. Agențiile dispun de un registru în care își notează potențialii clienți, încă, de cînd sunt în viață, iar în clipa morții rudele anunță telefonic administrația agenției despre deces și ei îți rezolvă toate pregătirile de înmormintare.

Oferta agențiilor funerare e destul de costisitoare, dar și concurența în domeniu este mare. „În acest moment, din cîte știu eu, există aproximativ vreo 300 firme specializate în toată țara. Cred că pe piața moldovenească sunt prea multe firme”, spune directorul executiv al unei firmei.

Patronii agențiilor s-au gîndit și la facilități pentru clienții dispuși să cheltuie mai mult – pe baza unei înțelegeri, ei pot plăti în rate.

Ce spune guvernul

Pentru înmormințarea tatălui său Galina Chirvas a cheltuit aproximativ 18 000 de lei, iar Ecaterina Scutelnic, fără a măcar să-și dea seama, a desfășurat funerariile mamei sale cu cca 16 000 de lei. În timp ce ajutorul de deces oferit din partea statului este de 1000 de lei, raportat la salariul mediu pe economie (2438 lei), atît Galinei cît și Ecaterinei, pentru această sumă i-ar trebui să muncească mai bine de o jumătate de an.

Conform, Valentinei Buliga, ministra Muncii, Protecției Sociale și Familiei „ajutorul de deces se acordă, în cazul decesului asiguratului, pensionarului sau al unui membru de familie care nu are un drept propriu de asigurări sociale și se află în întreținerea titularului la data decesului. De acest ajutor beneficiază doar o singură persoană care face dovada prin acte că a suportat cheltuielile ocazionale de deces”.

La obținerea ajutorului de deces te lovești, însă, de o altă problemă: birocrația sistemului. Abia la trei săptămîni de zile, după ce a fost verificată dacă și-a achitat impozitele și i s-a solicitat o mulțime de acte, Ecaterina Scutelnic a reușit să-și primească mia de lei și să fie exclusă din acea listă a datornicilor de la magazin. Însă acești bani nu reprezintă decît a 16 parte din datoriile pe care le are la vecini, prieteni, cunoscuți.

Dina IVANOV